

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Antikvarie
Isa Lindqvist
Samhällsutvecklingsenheten
uppsala@lansstyrelsen.se

Remissvar

1(4)

Datum
2016-03-09

439-6786-15

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Remiss angående översyn av regelverket om kulturföremål

(Ku2015/02403/KL)

Sammanfattande synpunkter

Länsstyrelsen ser positivt på att en översyn gjorts gällande regelverket om utförelse av kulturföremål och instämmer i att bestämmelserna i högre grad bör utgöra ett kvalitetsskydd. Dock ställer sig Länsstyrelsen tveksam till utgångspunkten att nivån på gräns för ekonomiskt värde generellt är för låg och att det ekonomiska värdet därmed får spela så stor roll i sammanhanget. Beträffande de betydande ekonomiska och sociala värden som ett sådant kvalitetsskydd innefattar, menar Länsstyrelsen att det presenterade förslaget i alltför hög grad lägger fokus på de ekonomiska värdena, och att de sociala värdena riskerar att få en sekundär betydelse.

Länsstyrelsen anser att det inte bör vara avgörande att minska antalet ansökningar gällande utförelse av kulturföremål, däremot att de utifrån bedömningskriterierna högst värderade kulturföremålen blir kvar i landet.

Ålder, ekonomiskt värde och bedömningskriterier

Uppdraget till Riksantikvarieämbetet var att förenkla och modernisera bestämmelserna i 5 kap. (1988:950) och berörda delar av förordningen (1988:1188) kulturmiljölagen, utförelse av kulturföremål.

Förslagets uttalade, överordnade målsättning är att minska tillståndsplikten för att därigenom öka regelefterföljandet. Brottsförebyggande rådet tog år 2012 (2010:10) fram en rapport, där man menade att det vore önskvärt med en ökning av antalet ansökningar gällande utförelse av kulturföremål. Av statistik presenterad i Riksantikvarieämbetets rapport framgår att antalet ansökningar har sjunkit de senaste åren. Förslagets målsättning förefaller därför tveksam som metod för en bättre fungerande lagstiftning.

Länsstyrelsen menar att det är svårt att bedöma om de ramar som föreslås för en minskad tillståndsplikt är tillräckliga för att fånga upp kulturföremål som är av betydelse för det nationella kulturarvet och därför ska skyddas från utförelse.

Länsstyrelsen anser att det inte ska vara avgörande att minska antalet ansökningar gällande utförelse av kulturföremål, däremot är det av betydelse att kulturföremål som är

Datum
2016-03-09

Diarienummer
439-6786-15

viktiga för Sverige blir kvar i landet och därmed kan spegla det gemensamma kulturarv som finns inom landets gränser.

De föreslagna nya ekonomiska beloppsgränserna för tillståndsplikt utgör delvis en justering enligt konsumentprisindex, men eftersom prisutvecklingen för kulturföremål i många fall varit negativ så innebär förslaget i realiteten att färre föremål blir tillståndspliktiga. Det finns anledning att framhålla att ett kulturföremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet inte nödvändigtvis har ett högt ekonomiskt värde. Marknadsvärden som påverkas av inhemska och internationella trender fluktuerar över tid. Skillnaden är dessutom ofta stor mellan ett marknadsvärde i Sverige och utomlands. Förslagen innebär i praktiken att vissa kategorier av kulturföremål, vilka för närvarande inte är populära i marknadshänseende, undantas från tillståndsplikt. Dessa problem diskuteras i förslaget, och ett visst hopp sätts till initiativ inom EU-kommissionen att ta fram gemensamma riktlinjer för fastställande av ekonomiskt värde.

Länsstyrelsen är tveksam till att nu föreslagna åldersgränser är relevanta. Att det för vissa typer av föremål innebär en sänkt åldersgräns menar man exempelvis inte behöver betyda en ökad tillståndsplikt, då de ekonomiska beloppsgränserna höjs, och tidigare nämnda målsättning kommer därmed att nås. Länsstyrelsen menar här att det tydligt bör reflekteras över nackdelarna med sådana gränser. Riksantikvarieämbetet föreslår att åldersgränserna justeras, vilket i flera fall innebär att åldersgränsen sänks till 75 år. Här skulle Länsstyrelsen önskat en tydligare argumentation för vissa av de föreslagna åldersgränserna utifrån ett kulturarvsperspektiv. Det är förvisso önskvärt att vissa av de idag aktuella gränserna – exempelvis år 1860 respektive den rullande hundraårsgränsen – tas bort eftersom dessa gränser inte är funktionella. Men det ökade intresset för mer sentida föremål som Riksantikvarieämbetet motiverar den sänkta åldersgränsen med avstannar inte vid 1940. Även yngre föremål kan vara av betydelse för det nationella kulturarvet.

De föreslagna förändringarna gällande ålder och ekonomiskt värde ska kompletteras med införande av bedömningskriterier i lagen. Länsstyrelsen instämmer med förslaget, att sådana bedömningskriterier är nödvändiga för att tydliggöra utförelsegränsernas syfte och motiv. Länsstyrelsen bedömer de föreslagna bedömningskriterierna som relevanta. Länsstyrelsen vill dock understryka att med de nya ramar som föreslås för en minskad tillståndsplikt – gällande ekonomiskt värde och ålder – finns risk att kulturföremål som kan bedömas uppfylla bedömningskriterierna för nationellt kulturarv inte kommer att bli föremål för tillståndsprövning. Som nämnts ovan påverkas marknadsvärden av inhemska och internationella trender, vilka fluktuerar över tid. Skillnaden är dessutom ofta stor mellan ett marknadsvärde i Sverige och utomlands. Förslagen kan i praktiken komma att innebära att vissa kategorier av kulturföremål, vilka för närvarande inte är populära i marknadshänseende, undantas från tillståndsplikt.

Det är viktigt att de olika ekonomiska gränserna följs upp med olika tidsintervaller, som ett sätt att utvärdera effekterna. Vissa kulturföremål kan kräva en mer regelbundet återkommande genomgång.

Föremålets ursprung

Länsstyrelsen ser positivt på att åtskillnaden mellan s.k. svenska respektive utländska föremål i flera hänseenden tas bort, och instämmer i att en sådan åtskillnad ofta saknar relevans för objektens betydelse för det nationella kulturarvet.

Föremålskategorier och s.k. nationella skatter

Det är rimligt att justeringar görs så att tillståndsplikten vidgas till att omfatta en bredare grupp av föremål (till exempel belysningsföremål, textilier, träföremål och mekaniska ur), samt att omfattningen av material breddas (för föremålskategorin keramik, glas, porfyr/elfenben, guld, silver eller brons). Länsstyrelsen instämmer i att regelverket om kulturföremål även bör omfatta spel, foto, film och leksaker. Det är rimligt att införa en särskild kategori för kyrkliga inventarier, bland annat för att skapa en bättre överensstämmelse mellan 4 och 5 kap kulturmiljölagen.

Även massproducerade kulturföremål som t.ex. keramik kan vara ett viktigt kulturarv. Likaså smycken och armbandsur m.m. kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet och bör därför kunna omfattas av utförselförbud i samband med försäljning.

Länsstyrelsen tolkar förslaget önskan om att harmoniera lagstiftningen med EU:s direktiv om export av kulturföremål, som ett av motiven till inriktningen på Riksantikvarieämbetets ändringsförslag. Utförselförbud likställs med nationella skatter, vilket är en terminologi som används inom EU-lagstiftning. Som Riksantikvarieämbetet beskriver finns en exklusivitet i termen nationella skatter som kontrasterar mot det ”nationella kulturarv” som av tradition präglar den svenska kulturmiljölagen. Länsstyrelsen menar att den exklusivitet i definitionen av kulturföremål som blir resultatet kommer att påverka diskussionen om kulturarv, och därför bör analyseras vidare.

Lagar och regelverk

Skyddet för kulturföremål är problematiskt i den bemärkelsen att det bara är ett juridiskt skydd, som aktualiseras vid frågor om utförsel. Som Riksantikvarieämbetet lyfter omfattar inte skyddet frågor om vård, underhåll eller tillgänglighet till kulturföremålet. Det kan också vara av intresse att följa upp hur många privata respektive kommersiella aktörer som ansöker om utförseltillstånd av kulturföremål.

Många föremål som kan definieras som kulturföremål försvinner ur landet, oavsett ekonomiskt värde, det visar både annonser på nätet och försäljningar på internationella auktioner. Det är viktigt att ställa frågan om staten kan lösa in föremål som riskerar att försvinna ur landet om de säljs. Detta bör utredas vidare och en beredskap finnas, dock inte så att en lukrativ marknad skapas just av detta skäl.

Nationellt register

Länsstyrelsen menar att det vore värdefullt med en nationell listning av föremål som inte fått föras ut ur landet. Det skulle även vara bra att bilda sig en uppfattning om det som kan bli aktuellt, inom en kortare eller längre framtid. Det går mode i vad som kan

vara attraktivt att äga, vilket påverkar önskan om utförelse. Därför är de ekonomiska gränserna och åldersgränserna fortsatt viktiga att följa upp.

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Peter Egardt efter föredragning av antikvarie Isa Lindqvist. I handläggningen har även länsantikvarie Roger Edenmo, deltagit.

Peter Egardt

Isa Lindqvist

Kopia:
Upplandsmuseet, S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala
Akten